

БЮДЖЕТНА ВРАЗЛИВІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Стан бюджетної безпеки держави напряду залежить від підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування як державної так і регіональної політики. Сучасні економічні реалії переконливо свідчать, що перспективи, темпи та загальний вектор напряду соціально-економічного прогресу національних господарств значною мірою залежать від стану сформованості бюджетної безпеки держави та її регіонів. Для утвердження України як самостійної незалежної держави у світовому просторі набуває виняткового значення проблема бюджетної безпеки держави та її територіальних одиниць.

З одного боку, здійснення децентралізації є необхідним кроком з огляду на євроінтеграційний зовнішньополітичний курс держави. З іншого – трансформація державного устрою може створити нові виклики для українського суспільства, особливо у процесі здійснення адміністративно-територіальної реформи та на перших етапах функціонування нової системи організації влади.

Економічно активніші громади (громади міст обласного значення) отримують розширення ресурсної бази, оскільки більшість їхніх доходів залишиться у місцевих бюджетах. Громади ізольованих сільських районних бюджетів, які мають вужчу податкову базу, де можливості збору нових податків (податку на нерухомість, місцевого акцизу та ін.) є значно меншими, відчують від реформи більший стрес. Ресурсна база таких бюджетів лише скоротиться. Тому, для забезпечення однієї з цілей децентралізації, – покращення фінансової спроможності громад, необхідним є пошук нових шляхів та механізмів удосконалення цієї реформи.

Отже, при розширенні повноважень органів місцевого самоврядування щодо прийняття управлінських рішень по формуванню та використанню бюджетних ресурсів необхідно чітко розуміти переваги та ризики від реалізації бюджетної політики, визначати необхідний та достатній рівень її впровадження, адже поглиблення бюджетної децентралізації здатне спричинити горизонтальну бюджетну конкуренцію між регіонами та в майбутньому викликати горизонтальний бюджетний дисбаланс; готовність центральної влади країни та суспільства в цілому до таких змін [1].

Бюджетну діяльність супроводжує безліч ризиків, як зовнішніх так і внутрішніх. Однак, при відсутності стану абсолютної бюджетної безпеки першочерговим вважатимемо виявлення та мінімізацію внутрішніх ризиків.

Сам факт наявності ризиків бюджетної діяльності країни визначають як бюджетну вразливість. М. Петрі та Р. Хеммінг [2] характеризують бюджетну вразливість, як ситуацію, в якій уряд не в змозі виконати свої фінансові та макроекономічні цілі. Останній характеризується нездатністю уникнути значного дефіциту бюджету і державного боргу; розривом відносин між фіскальною політикою та сталим економічним розвитком і насамкінець – шок в зборі податкових надходжень, в основному за рахунок нестабільних

ставок. Х. Бріксі та А. Полакова-Шик [3] додали до визначення бюджетної вразливості додаткове поняття фінансового ризику, який визначається як джерело певного фінансового стресу. Це чинить тиск на політику уряду в майбутньому, як приклад можливих умовних зобов'язань.

Бюджетний ризик є різновидом фінансового ризику, тому він переймає частину його властивостей. Однак, можна виділити і власні особливості бюджетного ризику:

- бюджетний ризик як економічне явище проявляється на всіх рівнях бюджетної системи, він прямо пов'язаний із процесом формування доходів державного і місцевих бюджетів і проявляється у можливості грошових втрат у процесі реалізації бюджетної політики держави;

- бюджетний ризик супроводжує всі види фінансових операцій держави, від формування доходів бюджетів до розпорядження їх фінансовими ресурсами;

- рівень бюджетного ризику країни багато в чому залежить від рівня соціально-економічного держави, рівня корумпованості економіки, політичних особливостей;

- бюджетний ризик має можливість бути нереалізованим, шляхом уникнення даної бюджетної операції.

Бюджетні ризики завжди супроводжує невизначеність і характеризує такі їх властивості:

- ризик має відношення до майбутнього і тісно пов'язаний із прогнозуванням;

- ризик передбачає ймовірність несприятливої ситуації і наслідків, прогнозованих чи ні, тобто несприятлива ситуація може статися чи ні; прогнозованість несприятливої ситуації та наслідків означає наявність механізму управління ризиками.

Невизначеність наслідків бюджетного ризику полягає в тому, що відхилення від запланованої суми може відбутися як у бік зменшення, так і у бік збільшення суми бюджетних доходів і видатків [4].

Для оцінювання бюджетних ризиків можуть застосовуватися такі показники:

- ймовірність невиконання бюджету;
- міра ризику (рівень впливу ризиків на окремі статті доходів і витрат з урахуванням пріоритетності таких ризиків);

- ціна ризику (вартісна оцінка потенційних втрат від недоотримання доходів і перевищення видатків унаслідок реалізації ризиків, у тому числі окремо оцінюються потенційні втрати, пов'язані з борговою складовою державного бюджету).

З огляду на світову практику, можна виокремити 4 методи управління ризиками:

1. Уникнення. Метод рекомендовано застосовувати, якщо очікуються великі розміри збитків та втрати потенційних переваг у майбутньому. Він заключається у тому, що краще відмовитися від надто ризикованої ідеї та неоднозначних умов, при високій ймовірності реалізації ризику.

2. Прийняття. Доцільно використовувати, коли очікуються невисокі

бюджетні втрати (якщо їх можна покрити за рахунок поточних грошових надходжень). Метод є достатньо поширеним, адже незначні ризики постійно супроводжують бюджетну діяльність.

3. Запобігання бюджетним витратам. Застосування цього методу виправдане, якщо:

- імовірність реалізації ризику, тобто ймовірність бюджетних втрат, досить велика – саме на її зниження і спрямовано метод;
- розмір можливих втрат невеликий (інакше доцільне використання методу уникнення ризиків, застосування якого виправдане, коли ймовірність реалізації ризику висока і розмір можливих втрат також значний);

4. Зменшення витрат бюджету. Застосування цього методу виправдане в разі значного розміру можливих бюджетних втрат.

Таким чином, основними стимуляторами бюджетної вразливості як державного, так і місцевих бюджетів можемо визначити:

- ризик недоотримання дохідної частини бюджету;
- ризик перевищення видаткової частини бюджету;
- ризик дефіциту бюджету;
- ризик незбалансованості міжбюджетних відносин.

Так, можемо стверджувати, що бюджетний ризик є різновидом фінансового ризику. Це проявляється у тому, що бюджетні ризики мають місце на всіх стадіях бюджетного процесу: підготовка, затвердження, прийняття, розподіл. Також бюджетні ризики мають відношення абсолютно до всіх суб'єктів бюджетного процесу та характеризуються відхиленням фактичних результатів бюджетного процесу від планових у разі їх реалізації.

Тому одним з найефективніших методів оптимізації даних ризиків вважаємо універсальність розподілу і перерозподілу фінансових потоків між державою та місцевими бюджетами та ефективним використанням бюджетних коштів не порушуючи фінансової безпеки області. Даних результатів зможемо досягнути налагодивши ефективну систему виявлення основних проблем регіону та вирішення її шляхом фінансування власними ресурсами місцевих бюджетів. Трансферти з державного бюджету мають бути максимально доцільно розподілені, в залежності від стратегічного плану країни.

Література

1. Бородіна О.А. Удосконалення державного управління розвитком регіонів з урахуванням зарубіжного досвіду / О.А. Бородіна // *Право та управління: електронне фахове наукове видання* / [редкол.: П.В. Мельник (голов. ред.) та ін.]. – Ірпінь: Університет Державної податкової служби України, 2012. – Вип. № 1. – С. 101 – 121.

2. Murray Petrie & Richard Hemming, 2000. "A Framework for Assessing Fiscal Vulnerability," *IMF Working Papers 00/52, International Monetary Fund*.

3. Brixi, Hana Polackova*Schick, Allen. 2002. *Government at risk : contingent liabilities and fiscal risk (English)*. Washington, D.C. : The World Bank. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://documents.worldbank.org/curated/en/284531468771891611/Government-at-risk-contingent-liabilities-and-fiscal-risk>

4. Балацький Є.О., Шніцглюз С.О. Бюджетні ризики як дестабілізатор фінансової безпеки обласного бюджету / Є.О. Балацький, С.О. Шніцглюз // *Фінансовий простір*. – 2015. – № 2 (18). С. 279-285.